

specialists, patriotic education and moral stimulation of participants in the educational process, intensification of scientific and publishing activities, growth of social activity of members of the team and the student community.

Key words: *Faculty of History, material and technical base, dean, educational process, scientific activity, patriotic education of youth, faculty tradition.*

Одержано 17 травня 2018 р.

УДК 001:94(477)(092)

В.С. Степанков, В.А. Дубінський

Декан С.А. Копилов: зростання історичного факультету в нових умовах національної освітньої політики (2002-2012 рр.)

У статті з'ясовано роль Сергія Копилова, як декана, у розвитку історичного факультету в складних умовах модернізації освітнього простору відповідно вимог Болонського процесу. Окреслено головні віхи біографії до часу обійняття посади, прикметні риси його особистості та вдачі, що впливали на характер менеджменту. Зроблено спробу реконструювати цілісність картини його діяльності на посаді декана, починаючи від створення команди і завершуючи особистим вкладом у розв'язання стратегічних і поточних проблем життєдіяльності колективу. Охарактеризовано якісні зрушення, що відбувалися у таких сферах як науково-дослідна робота викладачів і студентів, трансформація навчального процесу з метою поліпшення формування фахових компетентностей майбутніх спеціалістів, удосконалення методичного інструментарію проведення занять, науково-методичне забезпечення освітнього процесу тощо. Відзначені прикметні риси стилю керівництва С.Копилова, що сприяли розвитку факультету.

Ключові слова: *С.А.Копилов, історичний факультет, декан, університет, наука, освітній процес.*

У березні 2002 р. колектив історичного факультету Кам'янець-Подільського педуніверситету своїм деканом обрав професора кафедри всесвітньої історії Сергія Анатолійовича Копилова, котрий

уже пропрацював у ньому 14 років і користувався заслуженим авторитетом. Які людські й фахові властивості спонукали науково-педагогічних працівників зробити власне такий, а не інший вибір, хоча гідних представників на цю посаду було чимало? Аби глибше збагнути ці мотиви, важливо окреслити як визначальні віхи попередньої біографії Сергія Копилова, так і прикметні ознаки його особистості, якості науковця і педагога, що позитивно виділяли з-поміж інших.

Він народився 23 червня 1963 р. у сім'ї інтелігентів (батько Анатолій Олексійович – історик, мати – Олександра Прокопівна – філолог – випускники Чернівецького державного університету імені Юрія Федьковича). Оскільки батько одержав призначення на роботу (на посаду асистента кафедри історії) до Кам'янець-Подільського педінституту, то сім'я через кілька місяців переїхала до цього прекрасного міста. Матір передала сину спокійну вдачу, тому зростав тихим, розважливим і водночас сором'язливим хлопчиком. Ці риси поєднувалися з акуратністю, допитливістю й цілеспрямованістю. Неконфліктність характеру мирно вживалася із самостійністю вчинків і наполегливістю у відстоюванні свого «Я». Саме сімейне виховання й зіграло вирішальну роль у формуванні осердя особистості Сергія. Під час навчання в школі (спочатку у 7-ій, а згодом у 8-ій) у нього склалася внутрішня потреба багато читати, тим паче, що вдома існувала багата бібліотека і панував культ книги. Захоплювався історією й іноземною літературою. Почерпнуті знання породжували десятки запитань, пошук відповідей на які виробляв уміння й навички роботи з літературою й джерелами. Так закладався підмурок самостійності мислення, без якого ніколи не народжуються творчі особистості. У старших класах з'явилося хобі – нумізMATIKA.

Закінчивши школу із золотою медаллю, 1980 р. поступив на історичний факультет Київського державного університету імені Т.Г.Шевченка. Скромний, спокійний, розсудливий юнак виділявся інтелігентністю, старанністю й цілеспрямованістю. Природні здібності, помножені на щоденну копітку працю, стали запорукою успішного опанування професією викладача-історика. Зацікавився дослідженням повоєнної історії Болгарії. Написана ним дипломна робота була захищена у червні 1985 р. на «відмінно», відправлена на Республіканський конкурс студентських наукових робіт, виборола перше місце й отримала рекомендацію до участі у конкурсі студентських робіт з гуманітарних дисциплін. Тут також визнається найкращою з-поміж усіх й Постановою Президії АН УРСР від 9 лютого 1986 р. її автор нагороджується медаллю з Премією для студентів вишів.

Після закінчення університету декілька місяців працював асистентом кафедри всесвітньої історії Луцького державного педінституту імені Лесі Українки, а потім у якості стажиста-дослідника відряджається до Інституту історії АН УРСР, де його науковим консультантом став відомий славист П.С.Сохань. У грудні 1988 р. успішно захистив кандидатську дисертацію на тему, присвячену «Участі Робітничої молодіжної спілки Болгарії у зміцненні народно-демократичного ладу в Болгарії (1944-1947 рр.)». У жовтні 1988 р. із дружиною Іриною переїжджає до Кам'янка-Подільського, де влаштовується на роботу асистентом кафедри всесвітньої історії місцевого педінституту. Тут і розпочався процес становлення його як висококваліфікованого викладача. Відразу ж активно взявся за розробку нормативних курсів «Нова історія країн Європи і Америки (1870-1918 рр.)», «Джерелознавство нової і новітньої історії країн Європи і Америки» та спецкурсу «Історія країн Латинської Америки». Показово – писав їх на основі опрацювання найновішої на той час вітчизняної й зарубіжної наукової літератури, прагнучи використовувати публікації, автори яких намагалися критично переосмислити доробок радянських істориків. А відтак зміст лекцій відзначався новизною, що приваблювало до себе увагу студентів. Формується й притаманний йому стиль лектора, прикметними рисами якого були: спокійний, типово академічний темп, глибокий аналіз історичних подій, процесів і явищ, виокремлення головнішого, схильність до порівнянь і роздумів, виваженість формульованих узагальнень і висновків. Тому не випадково уже у квітні 1992 р. обирається доцентом кафедри.

Рубіж 80-90-х рр. став переломним у науковій кар'єрі. Поскільки відбувся розпад СРСР і європейської соціалістичної системи, розірвалися наукові зв'язки з Болгарією. Довелося відмовитися від намірів продовжити дослідження повоєнної політичної історії цієї країни. Воднораз не хотілося поривати із славистикою. На щастя, болісний пошук нової проблематики завершився успіхом. За порадою П.Соханя нею стає історія української історичної славистики XVIII – початку XX ст. І вже у першій половині 90-х рр. виходить з друку понад 20 робіт, присвячених з'ясуванню історіографічного доробку українських славистів. Уперше в історичній науці започатковується комплексне вивчення витоків вітчизняної славистики та особливостей її становлення як науки у XIX ст.

Друга половина 90-х рр. відіграла помітну роль у формуванні Сергія Анатолійовича як талановитого науковця й педагога. Копітка дослідницька робота в архівах, рукописних відділах наукових

бібліотек України приносила позитивні результати. Виходить серія робіт (14 статей, включаючи закордонні видання), що проливали світло на стан з'ясування проблем витоків і розвитку слов'язознавства в основних наукових осередках України. Окреслюється тема докторської дисертації, науковим консультантом якої погодився стати директор Інституту історії України НАН України, академік НАН України Валерій Смолій.

Водночас приділяє велику увагу науково-методичному забезпеченню навчальних дисциплін, які читалися ним на факультеті. У 1999 р. до них приєднався курс „Історіографія всевітньої історії”. Враховуючи гостру нестачу посібників і підручників з „Новітньої історії країн Європи і Америки (1918-1945 рр.)”, спільно з професором кафедри Володимиром Газиним у 1995 р. приступив до написання посібника, який побачив світ 1997 р. До речі, він став першим в Україні україномовним посібником для студентів історичних факультетів. Науково-педагогічна громадськість дала йому високу оцінку. Автори продовжили роботу і в 2000 р. вийшов з друку посібник „Новітня історія країн Європи і Америки (1945-2000 рр.)”, який також став першим в Україні. Вагомі успіхи, отримані в сфері науки й навчально-методичного забезпечення навчального процесу, стали підставою для нагородження відзнакою Міністерства освіти і науки України „Відмінник освіти України”(1997 р.) та обрання його у березні 2000 р. професором кафедри всесвітньої історії.

Початок ХХІ ст. став визначальною віхою у його житті й діяльності. Для завершення написання монографії й докторської дисертації у вересні 2001 р. переводиться на посаду провідного наукового співробітника кафедри. Проте перебіг подій вніс у плани істотні зміни. Ректором університету обирається декан історичного факультету професор Олександр Завальнюк (січень 2002 р.), а відтак ця посада стала вакантною. Усвідомлюючи її важливу роль у функціонуванні факультету, що міцно утримував першість у виші, його колектив вельми прискіпливо ставився до особистих якостей потенційних претендентів на неї. Симпатії переважної більшості викладачів і співробітників схилилися до особи Сергія Анатолійовича. Враховуючи ці настрої, «молодий» ректор запросив його «на розмову для вирішення цього питання (призначення на посаду виконуючого обов'язки декана – Авт.), сподіваючись на його згоду. Не знаючи для чого його потурбували, – як згодом згадував док.істор.наук, проф.. О.М.Завальнюк, – прибув швидко. Розпочав розмову з головного. Мій молодий і енергійний співбесідник тримався спокійно, виважено, з вдячністю прийняв пропозицію. Як старший за віком, я наголосив, що

в колективі добре пам'ятають попередніх трьох деканів – А.О.Копилова (працював у 1968-1975 рр.), Л.В.Баженова (1975-1993 рр.) і О.М.Завальнюка (1993-2001 рр.), тож за ним неминуче буде «ходити тінь» попередників, особливо батька, а з їх діяльністю і будуть порівнювати працю нового декана. Те ж саме повторив на засіданні вченої ради історичного факультету, де після змістовної програми, оголошеної претендентом на посаду, відбулося її широке обговорення. Присутні одностайно проголосували за свого нового керівника [3, с.45-46].

Які чинники забезпечили цей успіх? Їх було кілька. По-перше, влившись до колективу, свято беріг і самовіддано примножував його кращі традиції, яких було чимало, починаючи від поваги до особи й демократичності взаємин у середині колективу між викладачами й співробітниками з одного боку й студентським загалом з другого, й, завершуючи культ наукової роботи. По-друге, спокійність, виваженість, рівність (своєрідний аристократизм духу) у стосунках з колегами, доброзичливість, постійна готовність підтримати чи допомогти. По-третє, діловитість, організаторські здібності, акуратність, вимогливість до себе (насамперед), колег і студентів, вірність даному слову, принциповість. По-четверте, людська порядність, скромність. І, як засвідчило подальше життя факультету, колектив не помилився.

І вже майже відразу ж випала нагода зайвий раз переконатися в ефективності його менеджерських здібностей. Справа у тому, що в травні 2002 р. Державна інспекція навчальних закладів при Міністерстві освіти і науки України проводила планову перевірку університету. Контрольні заходи на історичному факультеті проводив особисто керівник інспекції О.Бурлаков. І Сергій Анатолійович вдало організував роботу не лише деканату, але й кафедр. Спільними зусиллями добилися чудового результату. За якістю підготовки спеціалістів, як з'ясувала експертна комісія, факультет, як і увесь вищ, відповідав критеріям IV рівня акредитації [3, с. 46]. Ці успіхи стали запорукою того, що 17 березня 2003 р. уряд постановив надати Кам'янець-Подільському педуніверситету статус класичного [2, с. 56].

Необхідно відзначити також конструктивні дії декана в подоланні трагічних для науково-культурного життя українського суспільства наслідків пожежі 10 квітня 2003 р. у Кам'янецькому державному архіві. За узгодженням з ректором університету студенти факультету брали саму активну участь у врятуванні вцілілих матеріалів. Саме завдяки зусиллям Сергія Анатолійовича вдалося домогтися передачі факультету цінної бібліотеки архіву з рідкісними книгами й

підшивками періодичних видань XVIII – початку XX ст., якими нині мають щасливу можливість користуватися студенти, викладачі, вчені і краєзнавці України та інших країн. З листопада 2002 р. за підтримки декана історичного факультету почав виходити друком факультетський часопис «Клію» (на сьогодні видано 124 випуски). У ньому висвітлювалися важливі події життя й діяльності університету та факультету в різних напрямках діяльності (освітній, громадській, виховній тощо), а найбільш популярними та постійними рубриками були і є: студентське життя, хроніка факультету, наукова діяльність та здобутки факультету, дозвілля, поезія студентів, вітання ювілярів. Саме він став ініціатором створення у 2003 р. релігійної громади УПЦ Київського патріархату серед науково-педагогічних працівників факультету для відновлення Українського собору, знищеного комуністичним тоталітарним режимом у середині 30-х рр. (зруйнований фундамент якого, засипаний землею, знаходився, як виявилось, на подвір'ї факультету).

Новому декану, як показало життя, довелося очолювати колектив у період істотних перетворень, пов'язаних як зі змінами статусу вишу і реорганізацією власне самого факультету, так і переходом з 2002-2003 н.р. на навчальний план багатоступеневої освіти, що передбачав підготовку фахівців трьох рівнів – «бакалавр», «спеціаліст», «магістр» і зменшення тижневого навантаження студентів до 24-30 год. на тиждень [3, с.46]. Зокрема, з вересня 2002 р. до його складу включається кафедра філософських дисциплін (завідувач – доц. В.Н.Рокачук), що мала забезпечувати викладання в університеті філософії, історії філософії, логіки, етики й естетики. З ініціативи Сергія Анатолійовича у лютому наступного року утворюється кафедра політології та соціології, яку очолив доц. О.О.Городецький. На її викладачів покладалася відповідальність за читання курсів з політології, соціології й різних (відповідно профілю) спецкурсів та спецсемінарів [3, с.46; 4, с.39-40]. З метою поліпшення навчального процесу, вдосконалення методики читання лекцій, проведення семінарів і практичних занять, запровадження інноваційних технологій у 2002 р. утворюється інформаційно-комп'ютерна лабораторія з виходом у мережу Інтернет, якій ректором було передано 15 комп'ютерів [3, с.46; 4, с.41].

Декан докладав максимуму зусиль, аби по-швидше оволодіти основами адміністративної роботи, щоб рухатися далі з метою опанування її тонкощами. Кидалося у вічі його спокійне, розважливе ставлення до колег, глибока продуманість вживаних кроків, спрямованих на розвиток факультету. Одним із них стало відкриття

2003 р. спеціальності «Політологія» (2007 р. її ліцензовано до ОКР «спеціаліст», 2010 р. на ОС «магістр»). Внаслідок чого ліцензований обсяг підготовки фахівців виріс на 25 студентів. Ліцензувати її було далеко непросто, бо в університеті не було жодного фахівця з дипломом доктора чи кандидата політичних наук. Тому обирається ним єдино вірний шлях – направлення до аспірантури найкращих випускників на спеціальність «політичні науки». У зв'язку з чим доводилося неодноразово виїжджати до вишів Києва, щоб розв'язати організаційні питання підготовки фахівців для факультету. Проводилися й заходи з прицілом у майбутньому підготувати докторів наук [3, с.47].

Цілком зрозуміло, що для успішної (злагодженої насамперед) роботи деканату необхідно було сформувати відповідну команду. Правою рукою став заступник з навчальної роботи А.Гуменюк, котрий уже мав 10-річний стаж виконання цих функцій (з 2006 р. цю посаду обійняв ст.викладач В.Дубінський). Заступником з наукової роботи погодився стати доц. В.В.Газін (з 2007 р. – канд.істор.наук, ст.викладач А.Задорожнюк), а з виховної роботи ними були: спочатку В.Дубінський, а з 2006 р. – ст.викладач Т.Білецька [3, с.46; 4, с.39].

Саме на них упав увесь тягар відповідальності за організацію освітнього процесу. У 2004-2005 н.р. експеримент з впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу (КМСОНП) розпочався на окремих курсах фізико-математичного і педагогічного факультетів. Отриманий ними досвід уважно вивчався деканатом і завкафедрами факультету. І вельми доцільно. Адже з вересня 2006 р. почалося її впровадження на перших курсах обох спеціальностей «Історія» і «Політологія». Проте до цього вже були повністю готовими. У наявності існували нові навчальні і робочі програми, розроблені відповідно до вимог кредитно-модульної системи організації освітнього процесу, індивідуальні навчальні плани студентів тощо [1, с.58-61]. Для більш ефективного переходу на кредитно-трансферну систему навчального процесу С.Копилов ініціював видання довідника «На допомогу першокурснику» (співавтори доц. Вонсович С.Г., ст.викл. Дубінський В.А.) для студентів історичного факультету, в якому висвітлювалися завдання та зміст Болонського процесу, визначалися завдання, що ставилися перед студентами й подавалися методичні поради у підготовці до різних видів занять, рекомендації щодо підготовки й складання заліків та іспитів.

Декан всіляко підтримував зусилля кафедр, спрямовані на поліпшення якості навчання студентів, шляхом запровадження

інноваційних технологій та вдосконалення традиційних. Зокрема, викладачі кафедри політології, історії України та всесвітньої історії вдало використовували заняття-диспут, моделювання професійних ситуацій, засідання круглих столів, рольові ігри, кейс-метод, мозковий штурм тощо. Викладачі кафедр історії народів Росії і спеціальних історичних дисциплін та всесвітньої історії домоглися чималих успіхів у запровадженні проблемного методу читання лекцій, читання лекцій за опорними конспектами, моделюванні і розв'язанні проблемних ситуацій, семінарів-досліджень. Започатковується практика використання тестів при складанні студентами іспитів [1, с.63]. А з метою покращення навчально-методичного рівня в підготовці фахівців до освітнього процесу залучаються провідні вчителі-методисти історії міста: В.Машталер (спецсеминар «Нестандартні уроки історії»), С.Ганаба («Технологія уроку історії») і Т.Шевченко («Організація групової творчої справи при вивченні історії в школі»). Сергієм Анатолійовичем також була підтримана участь студентів історичного факультету в рамках молодіжного проекту «Молодь – школа – громада», що організувала Всеукраїнська асоціація викладачів історії та суспільних дисциплін «Нова Доба», Центр громадянської освіти (Варшава, Польща) за підтримки Делегації Європейської комісії в Україні [5, с. 503], котра була проведена впродовж вересня 2006 – липня 2007 рр., в якій брали участь студенти та викладачі з 15 вишів України, Польщі й США. У листопаді-грудні 2010 р. канадський історик С. Величко (м. Торонто) викладав студентам-історикам V курсу спецкурс «Актуальні проблеми модерної історії Центральної та Східної Європи». Він запропонував практику написання історичних есе, а також став репрезентантом західного погляду (який суттєво відрізняється від пострадянського) на окремі проблеми історії України.

Водночас декан і завкафедри докладали максимуму зусиль з метою створення сприятливих умов для наукової творчості науково-педагогічних працівників. Розвиваючи чудові традиції 90-х рр. XX ст., вони разом з колективом спромоглися домогтися блискучих результатів. У 2002 р. кандидатські дисертації захистили С.Олійник і О.Баженов, 2005 р. – О.Комарницький та Т.Ігнат'єва, 2006 р. – І.Опря та С.Вонсович, 2007 р. – А.Задорожнюк та А.Найчук. Почин В.Газіна, котрий 2001 р. захистив докторську роботу, підтримав Сергій Анатолійович, який 2005 р. опублікував монографічне дослідження «Проблеми історії слов'янських народів в історичній думці України (остання третина XVII – початок XX ст.)», а в травні 2006 р. захистив в Інституті історії України НАН України докторську дисертацію на тему: «Українська історична славістика нового часу: витоки,

становлення і етапи розвитку». Цю естафету підтримав В.Нечитайло, котрий захистив докторську дисертацію присвячену історії українського селянства XVII-XIX ст. [4, с.33].

Помітно зростає кількість проведених на базі факультету всеукраїнських і міжнародних наукових форумів. Своєрідним визнанням міжнародною науковою спільнотою вагомості наукового доробку колективу факультету стало проведення 17-18 вересня 2003 р. II Міжнародного наукового конгресу українських істориків «Українська історична наука на сучасному етапі розвитку. У ньому взяли участь 520 осіб із 49 міст 14 країн світу (США, Франція, Австралія, Польща, Росія та ін.) та майже всі викладачі й аспіранти факультету [2, с.70; 4, с.34]. Цього ж року (грудень) проводиться круглий стіл істориків України на тему «Українсько-російський союз 1654 р.: закономірність чи випадковість?» Важливе значення, особливо для подільського історичного краєзнавства, мало проведення міжнародної науково-практичної конференції «Кам'янець-Подільський у контексті українсько-європейських культурних зв'язків: історія і сучасність» (травень). Помітною подією у житті факультету стало проведення у жовтні 2004 р. семінарів деканів історичних факультетів вишів України на тему «Сучасні проблеми історичної науки». Професори В.Газін і В.Степанков прочитали лекції для молодих істориків України і Росії, котрі взяли участь у роботі Літньої школи, що проводилася на базі університету з ініціативи дирекції Інституту історії України НАН України та Інституту загальної історії РАН. Відбулися також міжнародна конференція «Боротьба народів Центральної та Східної Європи з тоталітарними режимами у XX ст.», а також XI Подільська історико-краєзнавча конференція. У жовтні 2004 р. проводиться міжнародна наукова конференція з участю вчених Центру досліджень проблем соціальної історії Інституту історії України НАН України ««Вірність» – «зрада» у сприйнятті середньовічних і ранньомодерних соціумів». Упродовж 2005 і 2006 рр. відбулися дві міжнародних науково-практичних конференцій «Кам'янець-Подільський у контексті українсько-європейських культурних зв'язків: історія і сучасність». У вересні 2006 р. деканат і кафедри провели представницький науковий форум «Україна, Польща, Росія у XVII-XVIII ст.: політико-державні моделі та владні еліти». [2, с.71; 4, с.35-37].

Упродовж 2002-2006 рр. викладачі опублікували близько 20 монографій, підручників і навчальних посібників. Кожного року виходили з друку фахові видання «Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Історичні науки» та «Освіта,

наука та культура на Поділлі». Розвивалася міжнародна співпраця, зокрема з Краківською педагогічною академією, Варшавським університетом, Інститутом історії Литви, Санкт-Петербурзьким державним університетом та ін. Помітних успіхів досягли студенти-науковці. Так, у 2003 р. третє місце на всеукраїнській олімпіаді з соціології посів В.Стецюк, а наступного року А.Глушковецький повторив такий успіх на олімпіаді з політології; 4 місце з історії виборов І.Боровець (всесвітня історія) [4, с. 37-38].

Вельми помітним був доробок у ці роки у Сергія Анатолійовича не тільки на ниві наукових досліджень, але і в підготовці підручників і посібників для студентів. Так, у співробітництві з професором В.Газіним у 2003 р. опублікував підручник (рекомендований МОН України) для студентів історичних факультетів „Новітня історія країн Європи і Америки 1918-1945 рр.” Наступного року у видавництві „Либідь” побачив світ навчальний посібник для студентів „Новітня історія країн Європи і Америки 1945-2002 рр.” У 2006 р. видруковано навчально-методичний посібник для студентів до вивчення курсу „Джерелознавство нової і новітньої історії країн Європи і Америки” та методичні рекомендації до семінарських занять до курсу „Новітня історія країн Європи і Америки (1918-1945 рр.)”. Захист докторської дисертації, публікація підручників, посібників і методичних порад, майстерне оволодіння методикою читання лекцій й проведення семінарських і практичних занять стали підґрунтям для присвоєння йому Міністерством освіти і науки України у кінці 2006 р. вченого звання професора кафедри всесвітньої історії, яку, до речі, очолив з 1 вересня цього ж року. Успіхи факультету, що стали у значній мірі наслідком вмілого керівництва Сергія Анатолійовича, послужили вагомою підставою для колективу вдруге обрати його деканом у березні 2007 р.

Під керівництвом Сергія Анатолійовича історичний факультет добився помітних успіхів. 2007 р. він успішно пройшов акредитацію за IV рівнем в чому була й чимала його особиста заслуга. Адже «Працював понаднормово, щодня контролюючи процес вироблення кожною кафедрою (свій приділяв увагу в першу чергу) відповідного компоненту до акредитаційного звіту, – підкреслював О.Завальнюк, – за яким мала відбуватися експертиза комісією Держінспекції навчальних закладів МОН України, при цьому дбав про вдосконалення матеріально-технічної бази підготовки фахівців, прискіпливо перевіряв підготовку студентів до виконання у недалекому майбутньому комплексних контрольних робіт, що мало засвідчити про якість їх теоретичної і практичної підготовки... Експерти, попрацювавши

упродовж 5 днів, визнали, що цей навчальний підрозділ, як і університет загалом, готує переважну більшість фахівців за четвертим – найвищим рівнем акредитації [3, с. 47-48]. Цього ж року колектив факультету за основними показниками (визначеними Міністерством освіти і науки) зайняв загальне перше місце в університеті й переміг у номінаціях: „Інтеграція вищої освіти і науки”, „Науково-педагогічний потенціал”, „Підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів”.

Як і в попередній термін перебування на посаді декана, так і упродовж другого (2007-2012 рр.) Сергій Анатолійович, маючи уже чималий досвід адміністративної роботи, невтомно працював над вдосконаленням методів управління й нарощуванням науково-дослідного й освітньо-методичного потенціалу колективу факультету. У навчальному процесі першорядного значення набувала реалізація принципів функціонування Болонського процесу. Гостро стояли проблеми адаптації викладачів і студентів до впровадженої у 2007-2008 н.р. 12-бальної шкали оцінювання успішності студентів на заняттях, виконання ними модульних контрольних робіт й індивідуальних навчально-дослідних завдань, організації самостійної роботи тощо. Зобов'язувало до цього й отримання університетом 21 січня 2008 р. Указом Президента України В.Ющенком статусу національного і присвоєння йому імені першого ректора, видатного діяча українського національного відродження 1917-1920 рр. Івана Огієнка [2, с.76-78]. Так, у 2007 р. відкривається комп'ютерний клас; на кафедрі політології та соціології активізується діяльність соціологічної лабораторії; побачив світ перший випуск наукових праць студентів-політологів «Політія»; започатковується традиція проведення 1 раз у 2 роки міжнародних конференцій «Україна і Велике князівство Литовське в XIV-XVIIIст.: політичні, економічні, міжнаціональні та соціокультурні відносини у загальноєвропейському вимірі». 2008 р. при кафедрі всесвітньої історії створено лабораторію «Дидактики історії» та «Центр дослідження історії Центральної і Східної Європи», які розпочали видавати збірки (1 раз у 2 роки) «Проблеми дидактики історії» та «Проблеми історії країн Центральної та Східної Європи» [4, с.36-41].

Наступні роки діяльності Сергія Анатолійовича охарактеризувалися подальшим розквітом його науково-педагогічного й адміністративного таланту. Помітно розширюються обрії напрямів наукових студій. Одним із визначальних стає вивчення життя, педагогічної й наукової діяльності не тільки українських славістів, але й істориків, котрі працювали в стінах рідного йому університету. Зокрема, 2008 р. побачило світ монографічне дослідження наукової

творчості й педагогічної діяльності одного з фундаторів історичного факультету Кам'янець-Подільського педінституту, видатного українського історіографа 60-70 рр. ХХ ст. Леоніда Антоновича Коваленка. Публікується серія статей про науковий доробок, життя й діяльність А.Стороженка, О.Крижанівського, І.Рибака, В.Малого й М.Петрова. Чи не вперше звертає погляд на вивчення «творчої лабораторії» істориків у підготовці ними наукових праць та ролі у цьому процесі інтелектуальних контактів. Йдеться про роботи, що торкалися висвітлення підготовки Л.Коваленком навчального посібника з історіографії України та значимості сфери інтелектуальних зв'язків А.Копилова у формуванні й розвитку його історичних поглядів. Займався й розробкою окремих сюжетів, пов'язаних з регіональною тематикою. Так, у співавторстві з проф. М.Петровим і доц. А.Задорожнюком видав брошуру «Казанський собор у Кам'янці-Подільському» (2008), а в співавторстві з доц. В.Газіним – брошуру «Історичний факультет Кам'янець-Подільського національного університету: Історичний нарис» (2008). Став автором розділу «Розвиток історичної науки на Хмельниччині у 1920-х – на початку 2000-х рр.» монографії «Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Хмельницька область» (2010).

Зрозуміло, що автор не припиняв студій у звичній для себе сфері славістики. Так, у 2008р. у збірнику «Слов'янські обрії» (Вип.2) друкується важлива стаття теоретичного характеру: «Головні етапи та особливості розвитку української історичної славістики нового часу». Наступного року у «Науковому віснику Ужгородського університету» побачила світ робота «Історико-славістичні дослідження вчених Київського університету в перші десятиріччя ХХ ст.». 2011 р. публікуються статті «Далматський гуманіст про польсько-турецьку війну 1620-1621 рр.» й «Історіографічна ситуація в історичній науці України на зламі ХІХ-ХХ ст. в науковій літературі».

Як новий напрям наукових досліджень постає джерелознавство. Зокрема, у 2008 р. виходить з друку стаття «Епістолярії вчених істориків як історіографічне джерело». Через рік з'являється публікація «Листи Михайла Грушевського до Володимира Ламанського». 2011 р. у співавторстві з А.Задорожнюком здійснив археографічне видання «Опис Подільської губернії кінця ХVІІІ – початку ХІХ ст.». А наступного року вони ж видали «Опис Подільської губернії 1830 р.». Чимало зусиль декан приклав і для прийняття у 2009 р. Президією ВАК України ухвали про відкриття на факультеті спеціалізованої вченої ради по захисту кандидатських

дисертацій з історії України, що стало першою в університеті в його історії другої половини ХХ – початку ХХІ ст. І вельми символічним став той факт, що першим, хто захистив у грудні цього ж року дисертацію, виявився заступник декана з навчально-методичної роботи ст.викладач кафедри всесвітньої історії В.Дубінський [2, с.92; 3, с.50]. А в аспірантурі на початку 2009 р. було відкрито нову спеціальність – 07.00.06 «Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни» [2, с.91].

Велику увагу Сергій Анатолійович продовжував приділяти розробці підручників й методичних рекомендацій. 2008 р. у співавторстві з В.П.Газіним було опубліковано доповнене і виправлене видання підручника для студентів історичних факультетів вищів «Новітня історія країн Європи і Америки 1918-1945 рр.». Його високо оцінила педагогічна й наукова громадськість України і не випадково у 2010 р. посів 2-ге місце у Першому всеукраїнському конкурсі видань для вищих навчальних закладів «Університетська книга – 2010» у номінації «Краще навчальне видання із соціально-гуманітарних дисциплін». У цьому ж році опублікував навчально-методичний посібник «Історіографія всесвітньої історії: Методичні рекомендації до семінарських занять для студентів денної та заочної форми навчання». 2012 р. вийшов з друку посібник «Світова історіографія новітньої доби» (співавтор ст. викл. В.Верстюк). Всього ж на кінець 2012 р. у творчому доробку автора вже налічувалося понад 130 публікацій.

Другий термін перебування на посаді декана став часом істотного удосконалення форм і методів адміністративної роботи, накопичення досвіду у сферах ефективного управління навчально-виховним процесом та організації й життєдіяльності студентського самоврядування. Вдала координація діяльності 5 кафедр сприяла формуванню єдиного механізму функціонування колективу факультету, а відтак успішному розв'язанню різноманітних завдань і проблем, які повсякденно виникали у роботі. А тому він продовжував утримувати провідне становище серед 10 факультетів університету, стаючи кожного року переможцем у кількох номінаціях.

Особливо помітними виявилися успіхи у сферах науково-дослідної роботи, навчально-методичного забезпечення навчальних дисциплін й діяльності студентського самоврядування. Так, зусиллями викладачів кафедр кожного року виходило 6 збірників наукових праць, з яких 3 були ваківськими. Відбувалися істотні якісні зрушення у забезпеченні навчального процесу підручниками, посібниками й методичними рекомендаціями. Упродовж цього часу побачили світ близько 80 підручників і посібників (з них 19 з грифом МОН),

опублікованих викладачами кафедр. Як наслідок, вдалося нейтралізувати негативні наслідки недостатнього поповнення за останніх 15 років бібліотечного фонду навчально-методичною літературою, а також домінування у ній російськомовної літератури, написаної на основі російських імперських концепцій власної історії й історії країн Центрально-Східної та Східної Європи. Успіхом деканату стало досягнення реального функціонування студентського самоврядування, що почало відігравати помітну роль у житті студентської спільноти, зокрема у навчальному процесі, побутовому проживанні у гуртожитку, організації дозвілля тощо.

Зайнятість деканатськими справами не зменшила уваги до розв'язання питань розвитку кафедри всесвітньої історії, яку, нагадаємо, очолив у вересні 2006 р. Вона продовжувала залишатися однією з провідних (особливо у сфері науково-дослідної роботи) в університеті. Успішно реалізувався курс на її еволюційне омолодження, шляхом залучення до колективу обдарованих випускників аспірантур. У зв'язку з чим вона могла слугувати зразком якісного сплаву досвіду й молодості.

Високий рівень організації навчально-виховного процесу й науково-дослідної роботи (цих двох визначальних підвалин функціонування будь-яких факультетів любого класичного університету) стали визначальними чинниками успішного здійснення у 2011 р. ліцензування спеціальності «Архівознавство» (ОКР «магістр»), а також у 2012 р. акредитації спеціальностей «Історія», «Політологія». Відмінних успіхів досягла, очолювана Сергієм Анатолійовичом кафедра всесвітньої історії. Так, у 2008 і 2009 рр. вона займала друге місце у рейтингу серед 43-44 кафедр університету [3, с.51].

Очоловання протягом 10 років факультету й 6 років кафедри сформували в Сергія Анатолійовича власний стиль керівництва. Його прикметними рисами стали:

- вміле адміністрування, що опиралося не стільки на жорсткість розпоряджень й контроль за їх виконанням, скільки на хист організатора й діловитість; іншими словами, він виступав не стільки адміністратором у звичному (типовому) розумінні цього слова, а радше менеджером освітянської справи;
- наявність стратегічного мислення (бачення тих вузлових проблем, які слід розв'язувати насамперед, аби досягти поставленої загальної мети);

- цілеспрямованість, енергійність і дієвість у розв'язанні існуючих завдань (проблем); відсутність демагогічних заяв й загравань з колективом; прагматизм;
- самостійність мислення і дій; вольовитість у перебранні на себе відповідальності за реалізацію прийнятих ухвал; спроможність у разі необхідності втілювати у життя «непопулярні» заходи, які, зрозуміло, ніколи ні в кого не викликають захоплення;
- відсутність психологічної боязні втратити посаду; брак комплексу «корони на голові» робила його вільним у прийнятті і виконанні тих чи інших ухвал;
- відкритість до діалогу, внутрішня готовність до уважного вислуховування міркувань опонента та їх сприйняття у разі переконливої аргументації, а відтак схильність до пошуку компромісів у розв'язанні суперечливих проблем;
- прихильність колективістського характеру прийняття тих чи інших ухвал, несприйняття поширеної серед адміністраторів гри «театру одного актора»;
- акуратність, скромність, відсутність позерства, виваженість й доброзичливість у відносинах з колегами й студентами.

Дякуючи їм, здобув заслужений авторитет не лише у факультетському колективі, але й університетському. А відтак вчена рада університету підтримала його кандидатуру (поряд з двома іншими колегами) на включення до резерву Міністерства на заміщення посади ректора вузу.

Отже, за період очолювання Сергієм Анатолійовичем деканату колектив історичного факультету не тільки спромігся зберегти традиції кращого підрозділу університету, але й істотно примножити їх, ставши справжнім флагманом у науково-дослідній сфері, навчально-методичному забезпеченні освітнього процесу й трансформації останнього відповідно до принципів Болонського процесу.

Список використаних джерел та літератури

1. Завальнюк О.М., Комарницький О.Б. Кам'янець-Подільський державний університет: курсом зростання (2002-2006 рр.) Кам'янець-Подільський: «Абетка-НОВА», 2006. 300 с.
2. Завальнюк О.М., Комарницький О.Б. Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка (1918-2012 рр.) Історичний нарис. Кам'янець-Подільський: «Аксіома», 2012. 339 с.

3. Завальнюк О.М. Копилов Сергій Анатолійович // Його ж. Подільські науковці й освітяни: Звершення в ім'я незалежної України. Кам'янець-Подільський: «Аксіома», 2016. С. 41-57.

4. Копилов С.А., Газін В.В. Історичний факультет Кам'янець-Подільського національного університету. Історичний нарис. Кам'янець-Подільський: «Аксіома», 2008. 75 с.

5. Копилов С.А., Дубінський В.А. Практична підготовка студентів-істориків до інноваційної діяльності (з досвіду роботи історичного факультету Кам'янець-Подільського державного університету) // Освіта, наука і культура на Поділлі: збірник наукових праці. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2007. С.494-507.

Valerie Stepankov, Volodymyr Dubinsky

Dean S.A. Kopylov: growth of the Faculty of History in the new conditions of the national educational policy (2002-2012)

The article clarifies the role of Sergiy Kopylov in the position of the Dean of the Faculty of History during the time of the difficult conditions of modernizing the research area in accordance with the requirements of the Bologna process. The main highlights of the biography, before the time of the post-occupancy, the notable features of personality and manner, which influenced the nature of management, are outlined. The attempt is made to reconstruct the integrity of the picture of his activities in the position of the Dean, from the creation of the team and completing his personal contribution to solving the strategic and current problems of the personnel vital activity. The qualitative changes which took place in such spheres as research work of professors and students, the transformation of educational process with the purpose of improvement of professional competency formation of future specialists, improvement of methodological tools for conducting classes, methodological framework of the educational process, etc., are characterized. The distinctive features of the style of the leadership of S. Kopylov, which contributed to the development of the faculty, are observed.

Key words: S.A. Kopylov, the Faculty of History, the Dean, university, science, educational process.

Одержано 19 березня 2018 року